

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
«___» _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____
«___» _____ 2023 р.

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.
УКЛАДАННЯ ЗБІРКИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР

Кваліфікаційна робота студентки
групи ДВПм-22
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Щербиніної Віти Сергіївни

Керівник кандидат філологічних наук,
доцент Іншакова І.Є.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ___ Кількість балів ___

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. НАУКОВИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
1.1. Стан розробки проблеми формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в науковій літературі	6
1.2. Психолого-педагогічні передумови формування соціально-комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.....	14
1.3. Особливості педагогічного керівництва сюжетно-рольовими іграми як засобом формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.....	23
Висновок до розділу I.....	33
РОЗДІЛ II. РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ І РЕКОМЕНДАЦІЙ З РІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ЗАСОБОМ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР.....	34
2.1. Передовий педагогічний досвід з теми дослідження	34
2.2. Методичні рекомендації щодо формування соціально-комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольової гри	39
2.3. Опис збірки сюжетно-рольових ігор	45
Висновок до розділу II	48
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

Актуальність. Формування у дошкільному віці комунікативних навичок через розвиток взаємовідносин у сюжетно-рольових іграх є однією з найважливіших і найактуальніших тем сьогодення.

Її актуальність полягає в тому, що рольові ігри відіграють провідну роль у формуванні доброзичливих взаємин між дітьми та у формуванні морально-етичних якостей у старших дошкільників.

Під час проведення сюжетно-рольових ігор створюються умови для подальшого закріплення у дітей моральних уявлень, почуттів і якостей, які вони сформували у повсякденному житті. Важливим етапом є вибір місця для проведення гри, визначення атрибутів і правильне розподілення ролей. Під час гри можна використовувати звичайні норми поведінки, наприклад, пропонувати стільці тим, хто входить, висловлювати подяку людям за надану послугу та інші аспекти.

Актуальність даної проблеми викликана потребою педагогів, психологів, батьків в осучасненні методів психолого-педагогічного впливу ігрових методів.

Відображено абсолютно різні підходи до дитячої гри, з поміж яких варто виокремити:

- гра як форма діяльності та пояснення загальної природи та сутності дитячої гри, саме як форми спілкування (А. Богуш [10]);
- гра як або як прояв та умова розумового розвитку (Карасьова К. [28]).

Предмет формування комунікативних навичок на сьогоднішній день не достатньо вивчений, хоча існує досвід методичної організації комунікативно-орієнтованого виховання: О. Вовченко, М. Вашуленко, В. Засенко, О. Кононко [17, 25]

У 70-80-х роках ХХ століття актуальність дослідження стосовно загальної ролі дорослого в ігровому процесі була високою.

Проблему керівництва ігровою діяльністю дошкільників вивчали такі вчені, як С. Михальська [42] та Л. Шильцова [57]. В ході своїх досліджень вони аналізували педагогічні умови, передумови та засоби формування позитивних та дружніх взаємин під час гри.

Навіть при наявності різноманітних підходів залишається недостатньо вивченими механізми становлення і розвитку форм взаємодії старших дошкільників у грі. Ресурси для вдосконалення змісту та технології формування цієї взаємодії не були повністю визначені. Це визначає актуальність нашої проблеми, яка полягає в розвитку комунікативних навичок взаємодії дітей старшого дошкільного віку в сюжетно-рольовій грі.

Мета дослідження – проаналізувати сюжетно-рольову гру в якості ефективного засобу формування комунікативних навичок у старших дошкільників та укласти збірку сюжетно-рольових ігор .

Об'єктом дослідження – формування комунікативних навичок дітей дошкільного віку.

Предметом дослідження – формування комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри.

Для досягнення мети дослідження необхідно вирішити наступні **завдання:**

1. Розглянути сучасний стан розробки проблеми формування соціально-комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в науковій літературі та описати психологічно-педагогічні передумови формування соціально-комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

2. Дослідити особливості сюжетно-рольової гри, її структуру у розвитку комунікативних навичок старших дошкільників.

3. Узагальнити особливості педагогічного керівництва сюжетно-рольовими іграми.

4. Надати методичні рекомендації щодо формування соціально-комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольової гри. Здійснити укладання збірки сюжетно-рольових ігор.

Методи дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічних літературних джерел з проблеми дослідження, аналіз продуктів діяльності, аналіз документації, аналіз педагогічного досвіду.

Теоретична значимість дослідження полягає в тому, що отримані результати сприяють подальшому науковому осмисленню проблеми формування комунікативно-розвиненої особистості дошкільника, здатної до повного взаємодії з оточуючим, що сприяє соціалізації підростаючого покоління.

Практична значимість дослідження полягає в тому, що отримані результати дозволяють більш ефективно здійснювати процес формування комунікативних навичок дошкільників.

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити науково-обґрунтовані висновки та рекомендації щодо організації процесу формування комунікативних навичок дошкільників в ігровій діяльності.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження кваліфікаційної роботи було висвітлено у збірнику наукових і науково-методичних праць студентів до III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації» (Кривий Ріг, КДПУ) на тему: «Сюжетно-рольова гра як засіб формування комунікативних навичок у старших дошкільників»; на XI Міжнародній науково-практичній конференції (Стокгольм, Швеція) з теми «Сюжетно-рольова гра як засіб формування комунікативних навичок у старших дошкільників».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 58 сторінок.

РОЗДІЛ I. НАУКОВИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Стан розробки проблеми формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в науковій літературі

Комунікативна компетентність дошкільників – один з найскладніших видів дитячої творчості.

Мовлення є ключовим аспектом активності дітей. Слово не лише збагачує, але й стимулює рух рук, формування думок та зображень, що виникають у процесі. Воно сприяє утворенню нових словесних образів. Важливо відзначити, що слово та зображення представляють собою рівноцінні засоби для творення художнього образу, вираження стану та почуттів, а також відображення самостійних думок дитини [8].

Проблема навчання дітей дошкільного віку словесної творчості спирається на методичні напрацювання з викладанням риторики, початкового навчання. Вона знайшла відображення у працях А. Омеляненко [47].

Поняття «компетентність» активно розвивається в сучасній психології, значний внесок у дослідження даної проблеми зроби такі вчені, як О. Видра [18], Дудкевич Т. [25].

Компетентність розуміють, як соціальну та професійну життєдіяльність людини, що заснована на компетенціях, знаннях, інтелектуальних здібностях та являється особистісно детермінованою [10].

Виокремлюють ключові компетентності та поділяють їх на три види [10]:

- комунікативна компетентність;
- особистісно-суб'єктна компетентність;
- професійна компетентність.

У наукових та прикладних дослідженнях, крім поняття «компетенція», автори часто використовують поняття «компетентність», і часто їх вважають синонімами. Зокрема, Д. Равен описував згадані терміни як синонімічні.

Вітчизняна науково-практична література ці два поняття часто використовує задля опису достатнього рівня професійної компетентності або експертизи, але вони мають різний зміст.

Поняття «компетенція» часто використовується задля опису зовнішніх функціональних завдань людини, тоді як «компетентність» - для позначення внутрішнього, особистісного самовираження [3].

У результаті аналізу наукової літератури можна виокремити базові підходи відносно трактування понять, а саме «компетентність» та «компетенція».

О. Кучай поняття «компетентність» пояснює як сукупність взаємопов'язаних якостей людини (умінь, знань, навичок, способів діяльності). Вони стосуються сукупності процесів та об'єктів і є необхідними для виконання якісної продуктивної діяльності щодо них [35].

Якщо поняття компетенції пов'язано з конкретною діяльністю, то компетентність пов'язана з особистістю та її внутрішніми здібностями та якостями.

Ключовим поняттям для нашого дослідження являється «комунікативна компетентність». Сучасні дослідження продовжують розширювати теоретичний аналіз і розуміння цієї категорії. Якщо донедавна комунікативну компетентність визначали як сукупність умінь і навичок, необхідних для ефективної комунікації, то зараз категорія комунікативна компетентність розглядається ширше і включає в себе особистісні аспекти.

Піроженко Т. визначає комунікативну компетентність як здатність встановлювати та підтримувати контакт з іншими людьми, яка включає в себе специфічні навички, уміння і вміння для ефективного спілкування [49].

Вчена визначила конкретні складові комунікативної компетентності [49]:

— орієнтація в абсолютно різних ситуаціях спілкування;

- здатність до ефективної взаємодії з іншими людьми;
- сприятлива спрямованість на себе;
- готовність і здатність до спілкування з іншими;
- внутрішні ресурси, необхідні для побудови комунікативної поведінки.

Комунікативна компетентність являється базовою та провідною для дошкільника, адже власне дана характеристика дитини є природною яка виявляється у різних видах діяльності:

- гра;
- пізнавальна діяльність;
- художньо-мовленнєва діяльність.

Мовленнєвий розвиток є досить складним психологічним процесом який включає в себе більше, аніж просто відтворення дитиною почутих слів.

Даний процес залежить від того, наскільки у дитини сформовано знання, вміння, навички та чи проявляється соціальна активність у середовищі однолітків та дорослих.

Для створення найкращих умов задля мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, вихователі мають використовувати у своїй діяльності різноманітні види та форми роботи [14].

Виховання мовної особистості є базовою метою дошкільного навчання, розвиток цієї якості починається тоді, коли дитина набуває вміння щодо встановлення контакту з партнером по спілкуванню опираючись на норми етикету.

У реальному житті діти наслідують та спостерігають комунікативний процес з поміж дітей, дорослих, це виступає прикладом для дитини, який вона наслідуватиме.

Дошкільники є досить чутливими до мовлення та її граматичної структури, вони дуже критично ставляться до всього, що говорять вони самі та інші. Діти можуть помічати мовленнєві помилки та продовжують опановувати граматичні форми, які викликають у них труднощі.

Свідоме мовлення розпочинається з поєднання у пару двох пов'язаних за змістом слів, а вже згодом збільшується кількість інших слів, котрі відповідають граматичним нормам.

Розширення словникового запасу, вдосконалення вимови, розвиток граматичної компетентності формують у дошкільників комунікативну поведінку, що формують в подальшому індивідуальне мовлення.

Перебування дитини у дошкільному закладі сприяє обранню основного партнера у процесі спілкуванні, це однолітки, вихователі та батьки. Мовленнєві обміни досить часто відбуваються під час повсякденного життя та в ігровій діяльності, де діти будують власний унікальний синтаксис.

На теперішній час існує достатня кількість різноманітних матеріалів, що сприяють розвиткові комунікативних навичок дітей. ними є посібники, книги, проте з джерел не дає чіткого визначення типів книжок-картинок. Редактори та автори видань не враховують психологічні, вікові можливості дітей.

Ключовим напрямом у БКДО являється розвиток у дітей дошкільного віку здатності висловлювати власні наміри та потреби, вчитись пояснювати поведінку невербальними та вербальними способами, це являється показником сформованої комунікативної компетентності [51].

Критерієм щодо сформованості комунікативної компетентності є швидкість адаптування до інформаційного середовища та здатність успішно діяти в проблемних ситуаціях.

Комунікативна компетентність формується в результаті досвіду спілкування людини з іншими, оскільки вона розвивається в безпосередній взаємодії. Ця компетентність є важливою складовою комунікативної культури особистості і представляє собою систему якостей, що включає:

- творче мислення, яке виявляється у нестандартності та гнучкості мислення;
- культуру мовної дії, включаючи правильну побудову фраз, ясність викладу думок, образність виразності та чітке аргументування,

- адаптований до ситуації тон, динаміку голосу, темп, інтонацію і добру дикцію;
- культуру налаштування на спілкування та психоемоційної регуляції свого стану;
 - культуру жестів і пластики рухів, яка включає в себе саморегуляцію психофізичного напруження та розслаблення, активну самоактивацію тощо;
 - культуру сприйняття комунікативних дій партнера зі спілкування;
 - культуру емоцій, що виявляється в вираженні емоційно-оцінних думок у спілкуванні та інших аспектах.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає, що комунікативна компетентність представляє собою інтегроване використання невербальних та вербальних засобів спілкування. Це також включає здатність до режисури комунікативних ситуацій, вміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях та комунікативну активність [51].

Розвиток комунікативних навичок, як і інших мовних навичок, важливий з раннього дитячого віку. Діти повинні оволодіти мовними знаннями, вміннями та навичками, необхідними для ефективного спілкування, ще до початку шкільного віку.

Результати аналізу поняття комунікативної компетентності наведені в таблиці 1.1.

Таблиця.1.1.

Аналіз поняття комунікативна компетентність

Автор	Зміст	Ключові одиниці
Базовий компонент дошкільної освіти	Використання комбінації мовних та немовних засобів для ефективної комунікації, спілкування в обмежених соціально-побутових ситуаціях, а також здатність орієнтуватися в ситуації спілкування та виявлення ініціативності є важливими аспектами комунікативної компетентності.	комунікація, спілкування; мовні засоби; уміння; немовні засоби; ініціативність.
І. Ляшенко	Особистісне орієнтування в різних життєвих ситуаціях спілкування включає в себе здатність ефективно взаємодіяти з навколишнім середовищем.	спілкування; стосунки; взаємодія; орієнтованість; чуттєвий досвід; здатність; міжособистісні соціальна ситуація.
О.Марушак	Інтегральна якість особистості проявляється у здатності формувати мотиваційно-ціннісну основу спілкування.	взаємодія; інтегральна якість; мовні знання; здатність; спілкування; уміння й навички; соціальні ролі.

Комунікативна компетентність є цілісним і інтегрованим психічним утворенням, яке визначає саму ефективність комунікації.

До структурних компонентів комунікативної компетентності відносять комунікативні вміння, комунікативні знання, комунікативні навички.

Комунікативні знання являються знаннями про процес та сутність спілкування, його етапи, види, закономірності розвитку.

Комунікативні знання характеризуються інформацією про комунікацію, її етапи, види, закономірності розвитку, методи та техніки комунікації.

Комунікативна компетентність це володіння досить складною системою практичних та розумових способів поведінки, що необхідні для людини для її адекватної координації власної діяльності з використанням наявних знань і прийомів. Комунікативна компетентність є індивідуально-психологічною характеристикою особистості, що відповідає вимогам комунікативної діяльності та забезпечує її швидке й успішне виконання.

Основою для розвитку комунікативної компетентності є знання мови та мовленнєві навички [41].

Комунікативна компетентність дітей дошкільного віку є здатністю до спілкування з допомогою мовних засобів і включає в себе дотеретичні знання мови (лексика, фонетика, граматики), вміння оформлювати думки в словах, мовленнєву взаємодію з партнером [37].

На думку А. Богуш, у дітей дошкільного віку мовленнєве спілкування відбувається під час процесу формування комунікативно-мовленнєвої діяльності [12].

Змістові аспекти її розвитку пов'язуються з формуванням компетенцій, таких як: когнітивній; комунікативній; орієнтувальній; планувальній; організаційній; діяльнісній; мовленнєвій; продуктивній.

Когнітивно-комунікативна компетентність включає у собі:

- норми мовленнєвого етикету;
- правила українського мовленнєвого етикету;
- знання етичних норм спілкування.

Щодо організаційно-комунікативної компетентності, то вона характеризується оволодіння дітьми невербальними та вербальними способами налагодження спілкування. Дана компетентність:

- допомагає підтримувати та розвивати діалог у тактовній формі;
- вміння знаходити співрозмовника як партнера у колі однолітків;
- вчить проявляти ініціативу у спілкуванні;
- вміння організовувати спілкування у спільній діяльності;
- вміння пропонувати теми для розмови та спрямовувати їх у потрібне русло, враховуючи власні та чужі спільні інтереси;
- планувати та координувати практичну діяльність, вступаючи у вербальну взаємодію [6].

Комунікативно-поведінкова компетенція є здатністю, згідно якої можна досягати комунікативних цілей з допомогою комплексного використання невербальних засобів, мовленнєвих форм та бути спрямованим на співрозмовника.

Вчена А. Богуш у контексті культури мовленнєвого спілкування при розгляді поняття комунікативна компетентність дошкільника визначила складники самої культури мовленнєвого спілкування: виразність мовлення; культура мовлення; мовленнєвий етикет [12].

Культура мовлення являється характеристикою людини, що володіє нормами літературної мови, у її мові є логічність, адекватність, багатство, естетичність, чистота, етичність, доречність мовлення.

Виразність є комунікативною якістю мовлення, котра формується мовними та немовними засобами виразності та впливає на емоційно-почуттєву сферу співрозмовника.

Мовленнєвий етикет визначається комплекс вербальної і невербальної поведінки, як значуща характеристика культури мовленнєвого спілкування.

Отже, нами виокремлено та проаналізовано характеристику поняття комунікативного процесу, що складає для нас основу подальшого дослідження.

1.2. Психолого-педагогічні передумови формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

У дітей формування комунікативної компетентності відбувається протягом усього періоду дошкільного віку, процес спілкування буде тоді успішним, коли у даної дитини буде сформовано комунікативно-мовленнєві навички та уміння, а саме комунікативна компетентність.

Вчені, що займались питанням комунікативної компетентності можна класифікувати згідно підходів до даного питання [7]:

- особистісний підхід у комунікативній компетентності: П. Горностай, Т. Піроженко;
- комунікативна компетентність як установка до діяльності: В. Кузьміна;
- комунікативна компетентність як характеристика особистості: М. Шеремет.

У сучасних наукових дослідженнях діяльнісний підхід являється досить поширеним, він дозволяє розкривати особливості формування спілкування та комунікативної компетентності.

Основою психічного розвитку є процеси не в середині дитини, а зовні, тобто у стосунках з дорослими. Згідно його вчень, діти не можуть розвиватися та жити поза суспільством, вони завжди перебувають у суспільних відносинах, і чим менша дитина, тим більше вона соціальна [12].

Соціальний світ, який оточує дитину та дорослі являються необхідними складовими соціального розвитку дитини. Дорослі виступають не як живі чи конкретні люди, а як абстрактні поняття, формальні носії сенсорних еталонів, символів, інтелектуальних процесів та правил поведінки. Дорослі є посередниками між культурою та дітьми. Незважаючи на загально визнану роль спілкування з дорослими у психічному розвитку дітей, сам процес спілкування в рамках культурно-історичного підходу не вивчався [12].

У теорії про діяльнісний підхід, достить важливе місце відводилось відносинам між людьми та загальній ролі у розвитку людської діяльності. Згідно думок вченого, предметність є головною ознакою діяльності, тоді як сам предмет є посередником міжособистісних відносин.

До основних чинників формування мовлення дошкільників, саме як засобу спілкування відносять чинники комунікативного характеру, когнітивні фактори [12].

Виокремлюють чинники комунікативного розвитку [16]:

- комунікативні потреби (котрі реалізуються саме через потребу в обміні інформацією);
- навколишнє середовище (яке сприяє формуванню зразків поведінки та комунікативних норм);
- діяльність (призводить до розвитку ініціативності у спілкуванні).

Т. Піроженко зазначає, що психологічними особливостями комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей є напрямки їхнього пізнавального, емоційного, мовленнєвого та творчого розвитку. Вчена виокремила чинники комунікативного розвитку [49]:

- стиль взаємовідносин дорослого з дітьми;
- реалізація новоутворень: потреба, мотивація до спілкування з дорослими та однолітками, емпатійні якості;
- усунення авторитарних стилів спілкування.

Така позиція не лише гарантує гуманістичну спрямованість педагогічної діяльності, а й сприяє вирішенню психологічних труднощів мовленнєвого розвитку. Зокрема, йдеться про організацію комунікативної діяльності дітей та своєчасний розвиток їхньої комунікативної компетентності.

Згідно слів Т. Піроженко, розвиток комунікативної компетентності являється передумовою розвитку особистості дитини та здатності до засвоєння людської поведінки, чому сприяє позитивна взаємодія з дорослими та однолітками [49].

Є очевидним, що результати дитячого мовлення є відображенням міжособистісного досвіду, особистісні психологічні феномени та ставлення оточуючих до дитини.

Існують дидактичні ігри, які опираються на найпростішу лексику в дитячому спілкуванні. Такі ігри виступають ефективним засобом формування комунікативної компетентності, а їх використання сприятиме досягненню важливих методичних завдань:

- забезпеченню природної потреби у повторенні та закріпленні мовленнєвого матеріалу;
- психологічній підготовці дітей до спілкування;
- тренуванню у виборі відповідних мовленнєвих зразків, які готують дитину до спонтанного спілкування в різних ситуаціях.

З поміж дидактичних ігор виокремлюють творчі ігри, які в свою чергу сприяють розвиткові словникового запасу, лексико-граматичних навичок, зв'язного мовлення дитини.

Гра відіграє досить важливу роль під час формування комунікативної компетентності саме в ранньому дитинстві, вона розвиває мовленнєві та комунікативні навички дітей, при цьому формуючи основи їх культури [16]:

А. Богуш зазначає, що необхідною умовою для формування комунікативної компетентності є створення необхідного мовленнєвого середовища, котре відповідає їхньому етапу розвитку [10].

Дорослі допомагають розвиткові мовлення абсолютно в усіх сферах дитячої діяльності, наприклад, обговорюючи різні події та плани, розмовляючи з дітьми в доброзичливій формі, заохочуючи їхнє бажання втілювати свій життєвий досвід у словах під час різних видів діяльності [10].

Основою розвивального мовленнєвого середовища є забезпечення доброзичливої атмосфери, довірливої атмосфери в якій дитина матиме право проявляти мовленнєву діяльність і при цьому вона може робити помилки, де їй довіряють.

Для того, аби закласти основи компетентності як базової особистісної характеристики дошкільного дитинства, варто розпочати з узагальненого визначення самого змісту поняття, усвідомлення власної відповідальності за наявність або ж відсутність даної характеристики у дитини [20].

Безумовно, ефективність розвитку комунікативних навичок дітей може забезпечуватись прийомами педагогічної підтримки, які будуть спрямованими на турботу та стимулювання про спілкування та ігрову діяльність дітей.

Виокремлюють рівні комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини (рис. 1.1).

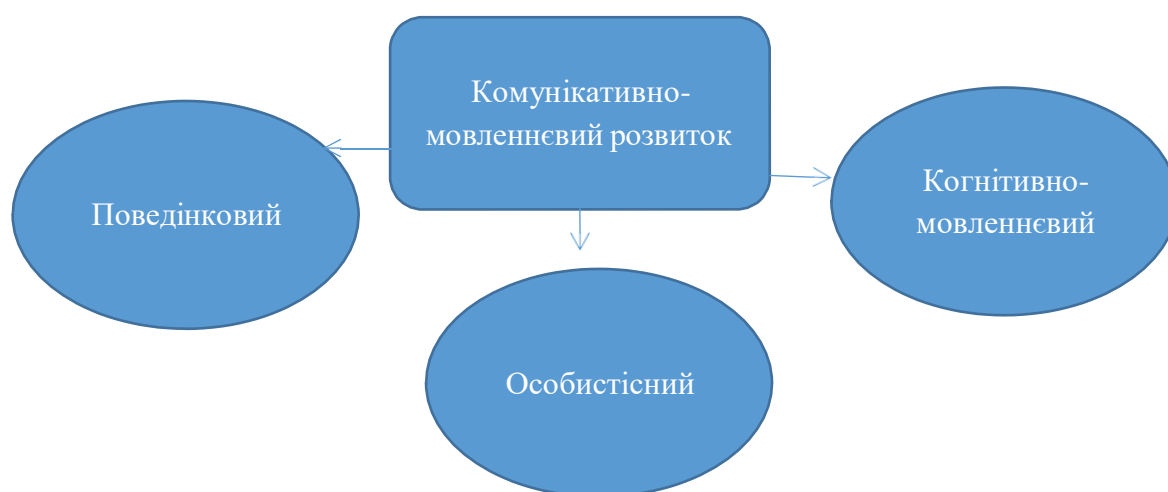

Рис. 1.1 Рівні комунікативно-мовленнєвого розвитку

Поведінковий рівень характеризується наступними критеріями:

- відбувається зосередження уваги на партнері по спілкуванню, та орієнтування на відповідь та реакцію;
- наявність мімічних засобів спілкування.

Когнітивний рівень характеризується розумінням просторово- часових особливостей комунікативних ситуацій [24].

Отже, нами визначено, що розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку відбувається в часі та просторі, вона є обумовленою:

- індивідуальними особливостями;

- соціальними умовами;
- предметно-практичною діяльністю;
- освітньою діяльністю;
- специфікою простору спілкування.

Одним із ключових елементів дошкільної освіти в Україні є орієнтація педагогів на дитину як мовну особистість, тобто центральною фігурою освітнього процесу є дитина як мовна особистість, тобто дитина є центральною фігурою освітнього процесу.

Кінцевий показник мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку виявляється в мовленні дитини, яке є фіксованим компонентом змісту освіти.

Цей освітній компонент включає показники сформованості культури мовлення (фонетична компетентність), засвоєння словника (лексична компетентність), граматичної правильності мовлення (граматична компетентність), монологічного та діалогічного мовлення (діалогічна компетентність), мовленнєво-комунікативної компетентності.

Згідно з БКДО, комунікативна компетентність розуміється як «інтегроване використання вербальних і невербальних засобів для комунікативних цілей, приватного соціального і повсякденного спілкування» [51].

Інтегроване використання вербальних і невербальних засобів для спілкування, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння спрямовувати комунікативні ситуації, ініціативність у спілкуванні, гальмування у спілкуванні, мовлення у спілкуванні, культура у спілкуванні [51].

Комунікативна компетентність вимагає сформованості всіх попередніх видів компетентності.

Окрім завдань з розвитку комунікативної компетентності, в БКДО ставляться завдання з розвитку фонетики, лексики, граматики та мовленнєвих навичок.

Окрім напряму «Мовлення дитини», завдання з розвитку мовлення розглядаються в освітніх напрямках «Дитина в соціумі».

Набуття комунікативної компетентності відбувається в різних видах діяльності, найважливішим з яких для дітей дошкільного віку є гра. Результати творчої діяльності дитини характеризують розвиток комунікативної компетентності.

Ми проаналізували такі існуючі програми: «Дитина»: освітня програма для дітей віком від 2 до 7 років; комплексна програма розвитку дитини дошкільного віку «Соняшник»; «Я у Світі»: програма розвитку дитини від народження до 6 років [9, 28, 34].

В основу програми «Дитина» покладено освітній напрям БКДО, у новій редакції в незмінній частині програми розділ «Рідна мова, рідне слово» замінено на розділ «Мова дитини». [34]

Зважаючи на важливість досліджуваної проблеми, слід зазначити, що рубрикація розділу «Мовлення дитини» розроблена з урахуванням особливостей мовленнєвої діяльності дітей і, насамперед, потреби у спілкуванні та взаємодії з іншими людьми. Для того, щоб забезпечити цю взаємодію, необхідні комунікативні навички.

Зміст мовленнєвого розвитку в ранньому дитинстві представлено за такими рубриками: «Розвиток розуміння мовлення» та «Розвиток активного мовлення», проте розвиток мовлення у дітей старшого дошкільного віку представлено більш комплексно.

Акцент також зроблено на «Навчаємо елементів грамоти», звертаємо увагу на вікові категорії дітей, які розглядаються в цьому розділі, старші групи – це «Фантазери – мрійники» (6 років) і «Дослідники» (7 років).

У розділі «Мовлення дитини» представлено освітні теми, що сприяють розвитку комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. До них належать:

- розвиток зв'язного мовлення;
- навчання правильно відповідати на запитання, ставити запитання;

- чітко й доречно висловлювати свої думки під час спілкування з іншими;
- формування вміння користуватися різними способами спілкування відповідно до життєвих ситуацій, різними типами побудови розповіді;
- розвиток мовленнєвої активності та заохочення до творчої діяльності.

Існують також завдання, які передують вищезазначеним і спрямовані на розвиток у дітей фонетичних, лексичних і граматичних навичок, формування яких необхідне для формування комунікативної компетенції.

Зміст навчально-виховної роботи включає розділи «У світі звуків», розділ «Ми говоримо» забезпечує розвиток комунікативної компетенції дітей. Під час навчальних занять діти розвивають навички ініціювати та підтримувати розмову, уважно слухати інших. Діти відповідають на запитання та беруть на себе ініціативу в діалозі незалежно від власної позиції.

У новій редакції програми «Я у Світі» з'явився освітній розділ [23].

Змістовими блоками цього розділу під назвою «Мовлення дітей» є фонематичний слух, вимова звуків; словниковий запас; граматичні навички; зв'язне мовлення, комунікативні навички; елементи читання та письма. З огляду на вік дітей, спілкування з однолітками стає все більш важливим. Розмови з друзями стають більш контекстуалізованими, а мовленнєві акти - скоординованими.

Розділ «Зв'язне мовлення і комунікативна компетентність» містить опис вікових особливостей дітей у плані набуття комунікативної компетентності. У програмі зазначено, що досвід спілкування дітей призводить до набуття ними таких комунікативних навичок слухати інших, не перебиваючи, говорити спокійно, використовувати різні засоби спілкування, проявляти ініціативу у спілкуванні з дорослими. Залежно від

ситуації спілкування використовувати ввічливу мову та ввічливість, не привертаючи уваги дорослих.

Тому основними освітніми завданнями формування комунікативної компетентності в межах цієї програми є:

- сформувати елементарне усвідомлення мовної дійсності (звуки - слова - речення);
- розвивати вміння розрізняти і використовувати різні засоби спілкування (слова, імітацію, пантоміму) з урахуванням конкретних ситуацій;
- заохочувати дітей до використання власної мови, спонукати їх до розповіді за власною ініціативою або на прохання дорослих, заохочувати і визнавати ініціативу усного спілкування старших і молодших дітей, формувати уявлення про передачу почуттів та емоцій за допомогою мови.

Показниками комунікативної компетентності є знання дитиною правил користування мовою, володіння мовною культурою, здатність до примітивного мислення та вміння свідомо користуватися мовними засобами під час спілкування.

Програма розвитку дитини дошкільного віку «Соняшник» також відповідає БКДО і побудована відповідно до цього документа. Розділ «Мовленнєво-комунікативний розвиток» включає розвиток лексики, виразності мовлення, граматичної будови мовлення, зв'язне мовлення. Значний акцент з даного напрямку відсоодиться процесу спілкування дитини, розвивають наступні вміння:

- Дотримання правил мовленнєвого етикету;
- Навчання ввічливого спілкування;
- Використання художніх засобів у мовленні

Програма «Соняшник» має у своєму складі важливі лінії, щодо теми нашого дослідження, такі як:

- Елементи риторики;
- Корекція мовлення.

Тому завдання педагогів - продовжувати спрямовувати дітей до прояву ініціативи у спілкуванні з дорослими та однолітками, розвивати їхні вміння розпочинати розмову, вчасно реагувати на перші висловлювання, добирати відповідні слова та інтонацію.

Показниками комунікативної компетентності є здатність дитини підтримувати запропонований діалог, вміння будувати стимулюючий діалог у відповідь на ситуації, володіння різноманітними формулами з мовленнєвого етикету та культури спілкування [9].

1.3. Особливості педагогічного керівництва сюжетно-рольовими іграми як засобом формування соціально-комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

У старшому дошкільному віці гра стає основним видом діяльності не тому, що вона забирає найбільше часу, а тому, що в ній відбуваються якісні зміни в психіці дитини.

Хоча ігрова діяльність є предметом комплексних наукових досліджень, історія науково-педагогічного її пояснення є відносно новою, а систематичні дослідження в галузі ігрової педагогіки розпочалися лише в перші десятиліття 20 століття.

Ігрова діяльність вивчалася психологами, соціологами та культурологами через її близькість до багатьох актуальних наукових проблем [19].

Гру трактують як природний терапевтичний інструмент, підкреслюючи факт, що відтворення в іграх різних емоцій сприяє вивченню їх дитиною, навчить дитину контролювати ці емоції, а також враховувати їхні прояви.

Ж. Піаже розглядав гру, як форму дитячої поведінки, в якій переважає асиміляція (уподібнення) за різними схемами.

Дитяча гра являється соціальним явищем, котре виникло стихійно, проте є закономірним, як відображення трудової та суспільної діяльності дорослих у ході історичного розвитку людства.

Для дітей гра – це посильна форма участі в суспільному житті та засіб активного пізнання відносин між дійсністю і дорослими. Ігровий акт завжди реальний і соціальний та характеризує сферу міжособистісних стосунків.

Для нашого дослідження особливо важливими видаються наступні положення теорії ігор [28]:

- ігри є соціальними;
- ігри є засобом залучення дітей до суспільних відносин;
- гра є особливо чутливою до формування сфер людської діяльності та міжособистісних стосунків.

С. Русова розглядає гру як засіб соціального розвитку, пов'язуючи це з тим, що в іграх зростає та розвивається суспільство. Діти вчаться вести себе стримано, дотримуватися правил колективу та визнавати права своїх однолітків через гру. Вона підкреслює, що через гру діти отримують знання та навички, які є необхідними для успішного виконання соціальних і професійних функцій у майбутньому старшими дошкільниками.

Згідно з В. Сухомлинським, без гри неможливий повноцінний розумовий розвиток. Він вважав ігри величезними світлими вікнами, які допомагають дітям відкривати світ і проникати в психічний світ життєдайних уявлень і понять про навколишній світ. На сьогоднішній день проблему гри дітей дошкільного віку осліджують педагоги: Л. Артемова, А. Богущ, Г. Григоренко, Л. Іщенко, Т. Пантюк, О. Чепка [2, 10].

Для нашого дослідження важливими видаються висновки Т. Колесіної, яка виявила особливості у вихованні та соціальних стосунках дітей старшого дошкільного віку, схильних до негативної поведінки.

Дослідниця стверджує, що нерозвиненість у дітей ігрових навичок (знань і вмінь, пов'язаних з ігровою діяльністю) заважає їм задовольнити

гостру потребу в спільній грі та стосунках з однолітками, що призводить до соціальної ізоляції.

Ці фактори заважають дітям старшого дошкільного віку стати ігровими партнерами, що призводить до нових труднощів, які негативно впливають на ставлення інших дітей до дитини, яка потім може бути колективно відкинута дітьми в дитячому садку [10].

Впродовж гри діти набувають соціального досвіду, котрий включає такі вміння: контактувати; виявляти власну життєву позицію; гратися дружно; висловлювати власну думку; залагоджувати непорозуміння; виражати невдоволення; запрошувати інших до гри; відповідати на поставлене запитання; приймати пропозиції інших, не наполягаючи на своєму; просити вибачення і пробачати інших; брати активну участь у спільній грі; бути привітним; не ображати друзів, не сваритися.

Досвід, який діти здобувають під час гри, поступово застосовується в інших аспектах їхнього життя. Кожна гра виконує важливі виховні та комунікативні функції, сприяючи формуванню типових соціально-поведінкових навичок та системи цінностей дитини. Гра навчає дітей пристосовувати свою поведінку до ігрової ситуації, що робить її своєрідною школою соціальних відносин.

У грі старші дошкільники навчаються ефективним способам спілкування, демонструючи їх на власному прикладі. Гра, яка відображає певні реальні події, робить дитину активним учасником цих подій, що сприяє поглибленню її знань про світ та розвитку позитивного та серйозного ставлення до всього, пов'язаного з ігровим процесом.

Л. Артемова, досліджуючи аспекти дитячого спілкування, взаємин і виховання під час гри, проводить аналіз соціальної орієнтації дошкільників у грі, їхнє набуття комунікативних навичок у процесі ігрової взаємодії. Вона підкреслює, що ці взаємопов'язані види діяльності мають ефективний вплив на соціальний розвиток дитини. [2].

Вчена вважає, що запорукою успішного комунікативного досвіду дітей дошкільного віку є правильний вибір змісту гри. Ігри із заданим змістом активізують їхнє спілкування, а моделі стосунків у грі природно відтворюються дітьми в реальних життєвих ситуаціях [45].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам виокремити такі основні функції ігор: комунікативну; самореалізацій; соціокультурну; корекційну; діагностичну; розважальну.

Ігрова діяльність сприяє формуванню дитячих колективів, розвитку позитивних взаємовідносин у них і становленню основ соціальної спрямованості особистості як домінуючого колективістського прояву поведінки людини в дошкільному віці.

З моменту входження дитини в групу однолітків її особистісний розвиток вже не може розглядатися і вивчатися інакше, ніж у відношенні до однолітків.

Саме на основі досвіду спілкування з однолітками формуються риси особистості, що розвивається, головним чином риси, які визначають ставлення до людей.

Взаємовідносини між старшими дітьми в дошкільному віці вважаються досить складними.

Під час гри спілкування між дітьми відіграє важливу роль у взаємній передачі знань. Старші дошкільники активно ведуть бесіди на різноманітні теми, які стосуються життя та діяльності людей, природних явищ і довкілля. Граючись і обговорюючи різні аспекти життя, діти природним чином отримують велику кількість інформації про світ навколо них, а також розвивають навички спілкування та обміну думками.

У спілкуванні зі старшими дошкільниками переважають одностатеві контакти. Зазвичай діти грають у невеликих групах від двох до п'яти дітей. Ці ігрові групи можуть стати постійними.

Так, вони знаходять своїх перших друзів, розвивають взаєморозуміння та емпатію. Поступово діти старшого дошкільного віку стають більш

вимогливими у стосунках і спілкуванні та надають перевагу постійним товаришам по іграх.

Ігрова діяльність має значний вплив на соціальний розвиток дітей старшого дошкільного віку. Поза опікою дорослих вони розвивають більш позитивні стосунки з іншими дітьми свого віку, що досягається переважно в іграх, які вимагають від них дотримання певних правил і виконання заданих дій.

Чотири рівні дитячих ігор виокремлюються наступним чином [45]:

1. Ігрові дії, що відображають усю систему діяльності дорослих від початку і до кінця;
2. «Програвання» ролей дорослого;
3. Зміна традиційних ігрових ролей та поведінки;
4. Перехід від однієї ролі до іншої в рамках розвитку сюжету однієї й тієї ж гри.

Рольові ігри сприяють формуванню дружніх стосунків між дітьми дошкільного віку та дозволяють їм випробувати себе в різних ситуаціях спілкування. На спеціально організованих заняттях логічно та змістовно пов'язані ігри дають можливість дітям реалізувати в грі свої неусвідомлені тенденції поведінки та діяльності, а також взаємодіяти з різними об'єктами спілкування, отримуючи можливість здійснювати їх відповідно до соціально прийнятних норм.

Для дітей дошкільного віку рольові ігри є способом засвоєння соціального досвіду та особливою формою соціального співіснування з дорослими.

У дитячих сюжетно-рольових іграх часто відтворюється зміст епізодів з власного життя дитини. Ця форма діяльності успішно допомагає подолати стресові ситуації та гармонійно впроваджує дитину у світ взаємовідносин [55]. У процесі сюжетно-рольових ігор дії старших дошкільників поступово стають більш складними. Наприклад, вони виконуються не тільки для самого

процесу, але і для вираження певних ставлень до інших гравців відповідно до обраної рольової ідентичності.

Основним змістом дитячих рольових ігор є взаємовідносини між людьми та виконання відповідних правил. Правила гри стають важливим інструментом регулювання міжособистісних відносин, і школярі уважно слідкують за їх дотриманням від своїх опонентів.

Суперечки між гравцями в основному стосуються того, чи «так буває насправді».

Рольові ігри – це форма ситуативного інтерактивного навчання, яка моделює реальні життєві ситуації. У більш широкому сенсі рольові ігри можна розглядати як різновид навчального процесу, в якому учасники взаємодіють і спілкуються в рамках обраної ними ролі, керуючись характером ролі і логікою ситуації або оточення.

Гра може мати заздалегідь визначений сюжет і цілі, або ж їх можуть розробляти учасники гри поступово. У межах певних обмежень і правил, таких як ролі, ситуації, сюжет і цілі гри, гравці мають можливість вільно імпровізувати, формувати хід і розвиток гри та визначати її спрямування.

Рольові ігри можуть бути успішними лише в тому випадку, якщо вони враховують інтереси, мотиви та вікові особливості старших дошкільників.

Прийнято розрізняти симетричні та асиметричні рольові ігри в сюжетних іграх.

У симетричних комунікатори (учасники гри) виступають як представники певних соціальних ролей (наприклад, брат-сестра, учень-учень, вихователь-вихователь). Метою таких комунікативних ситуацій є розвиток уміння налагоджувати стосунки з гравцями на рівних, обговорювати та вирішувати проблеми в загальному соціальному контексті.

Асиметричні стосунки виникають тоді, коли соціальні характеристики учасників комунікації різні (наприклад, дошкільник-вихователь, дошкільник-дошкільник (якщо вони належать до різних вікових груп)). Асиметричні

стосунки також визначають певні уявлення про роль і статус іншої людини [55].

Таким чином, у процесі спільної гри діти старшого дошкільного віку разом з однолітками та дорослими набувають важливого досвіду рольової поведінки, засвоюють практичні моделі соціальних взаємовідносин, опановують нові форми спілкування, спілкуються та обмінюються знаннями і вміннями.

Іншими словами, у веселій і невимушеній атмосфері діти вчаться взаємодіяти з іншими учасниками гри (рольової ігри), шукати шляхи вирішення проблем (де взяти те, що їм потрібно), звертатися за допомогою до дорослих (засвоювати конкретну інформацію) і дізнаватися про нові явища, події та професії.

Використання ігор у старшому дошкільному віці надає найкращі можливості для розвитку соціальних і комунікативних навичок дітей. Це пов'язано з тим, що через ролі вони розуміють моделі міжособистісних стосунків, накопичують знання, розвивають уміння користуватися правилами поведінки в суспільстві та навчаються комунікативним навичкам.

Функціонування сюжетно-рольових ігор у дошкільних закладах ґрунтується на тих самих демократичних принципах, взаємодії та співпраці, що й у загальному освітньому процесі. Вона відбувається у двох основних напрямках (рис. 1.2).

Рис. 1.2 Форми керування грою

Для першої молодшої групи (трьохрічних дітей) вихователям ставляться завдання щодо формування наступних вмінь та навичок в процесі сюжетно-рольових ігор:

- навчання дітей взаємодіяти з предметами та іграшками;
- залучення дітей до створення нових епізодів у відомому сюжеті;
- допомога дітям у виборі іграшок для своїх ігор;
- перенесення відомих дій з іграшками в різні ігрові ситуації;
- сприяння розвитку гри за допомогою запитань;
- сприяння будівництву будівель з будівельного матеріалу для розвитку сюжету гри;
- формування простих форм рольової поведінки;
- відтворення образних дій деяких персонажів;
- пов'язування ряду дій з назвою ролі, вибір атрибутів для визначення ролі;

— заохочення самостійних об'єднань дітей (2-3 дитини) для спільних ігор, навчання дітей ділитися іграшками, ввічливо звертатися один до одного із проханнями.

Тематика ігор для молодшої групи включає такі теми: "Дитячий садок", "Сім'я", "Дочки-матері", "Водії", "У лікаря", "Погодуємо ляльку", "Приготуємо обід", "Вкладемо Ведмедика спати", "Побудуємо дім".

Для другої молодшої групи вихователям ставляться завдання щодо формування наступних якостей у дітей:

- спонукання дітей до участі у спільних іграх з вихователем;
- навчання дітей виконувати ігрові дії, які пов'язані між собою та об'єднані загальною назвою;
- формування простих образно-виразних вмінь під час виконання ролі;
- навчання дітей виконувати рольові взаємодії в сюжетних іграх з 2-3 дійовими особами;
- виконання дітьми другорядних та головних ролей;
- дотримання елементарних правил поведінки під час гри та вміння гратися без конфліктів.

Середня група у віці п'яти років має набути наступні вміння:

- взаємодія у грі;
- вибір гри, домовленість між учасниками гри про правила;
- аналіз в іграх правил культурної поведінки, доброзичливості, взаємодопомоги.

Для старшого дошкільного віку (6 (7)-й рік життя важливими вміннями є: самостійна організація гри; розподілення ролей.

Прикладами сюжетно-рольових ігор дітей є: «У лікаря»; «Магазин»; «Водії»; «Транспорт»; «Поїзд»; «Перукарня»; «Будівельники»; «Купання ляльки»; «Прання лялькової білизни»; «Лялька захворіла.

Висновок до розділу I

Компетентність розуміють, як соціальну та професійну життєдіяльність людини, що заснована на компетенціях, знаннях, інтелектуальних здібностях та являється особистісно детермінованою.

Виокремлюють ключові компетентності та поділяють їх на три види:

- комунікативна компетентність;
- особистісно-суб'єктна компетентність;
- професійна компетентність.

Комунікативна компетентність представляє собою єдиноцільне та взаємно залежне психічне утворення, що визначає ефективність комунікації.

До структурних компонентів комунікативної компетентності відносять комунікативні вміння, комунікативні знання, комунікативні навички. Комунікативні знання являються знаннями про процес та сутність спілкування, його етапи, види, закономірності розвитку.

До основних чинників формування мовлення дошкільників, саме як засобу спілкування відносить чинники комунікативного характеру, когнітивні фактори.

Виокремлюють чинники комунікативного розвитку:

- комунікативні потреби (котрі реалізуються саме через потребу в обміні інформацією);
- навколишнє середовище (яке сприяє формуванню зразків поведінки та комунікативних норм);
- діяльність (призводить до розвитку ініціативності у спілкуванні).

РОЗДІЛ II. РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ І РЕКОМЕНДАЦІЙ З РІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ЗАСОБОМ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР

2.1. Передовий педагогічний досвід з теми дослідження

До структури психолого-педагогічних причин, котрі викликають труднощі під час комунікації старших дошкільників, можна виокремити наступні [7] (табл.2.1.).

Таблиця 2.1

Причини виникнення ускладнень під час комунікації

Назва	Характеристика
Соціальні	<ul style="list-style-type: none"> — недостатність повноцінної діяльності; — брак спілкування з людьми, що викликатиме затримку під час засвоєння дитиною суспільного досвіду; — негативне ставлення до дитини.
Педагогічні	<ul style="list-style-type: none"> — авторитарний та ліберальний стиль спілкування; — недостатність часу для самостійної ігрової діяльності.
Психологічні	<ul style="list-style-type: none"> — індивідуальна особливість психіки особистості дитини.

Виокремлюють три рівні сформованості комунікативних навичок [7]:

1. Високий, це рівень на якому дитина на постійній основі активно спілкується з дорослим, при цьому висловлює власне зацікавлення та бажання контактувати з ним.

2. Середній рівень, при якому ініціатива у спілкуванні належить дорослому, дитина не відмовляється від спілкування, але не висловлює особливого зацікавлення.

3. Низький рівень, ініціатива повністю належить дорослому.

Дії дітей у сфері комунікативно-мовленнєвої активності виникають у конкретних ситуаціях спілкування, сприяючи виникненню ситуативної мотивації - потреби в конкретних мовленнєвих вчинках і внутрішній

комунікативно-мотиваційній сфері. Ці види діяльності допомагають задовольнити комунікативні і пізнавальні потреби дітей.

Комунікативно-мовленнєва діяльність виростає з реальних потреб та запитань дитини і взаємодії з дорослими та ровесниками, не відокремлена від її загального життя та розвитку.

Для дітей старшого дошкільного віку гра є провідним видом діяльності та звичним способом розвитку комунікативних навичок. Під час гри діти розвивають свої навички взаємодії та спілкування.

Це пояснюється тим, що, порівняно з працею та навчанням, гра для дітей є активною формою сприйняття навколишньої дійсності та своєрідним способом освоєння довкілля.

Однак, як показує аналіз діяльності дошкільних навчальних закладів, ігрова діяльність не посідає належного місця в мовленнєвому розвитку дітей і порушує необхідний баланс між мовленнєвою, ігровою та іншими видами діяльності, передбаченими стандартами дошкільної освіти.

Отже, гра не відіграє належної ролі в розвитку мовної особистості дитини. Щодо дидактичного мовленнєво-мовленнєвого практикуму, то він, як правило, рідко використовується в практиці роботи закладів дошкільної освіти [56].

Педагоги часто не розбираються у призначенні даного дидактичного засобу саме в розвитку мовлення дітей. Успіх у подоланні цих проблем досягнуто завдяки:

- визнанню високої пріоритетності гри в життєдіяльності дітей дошкільного віку;
- значному підвищенню професійної майстерності педагогів щодо організації та проведення гри;
- правильного керівництва нею;
- оптимального співвідношення між грою та фізичними вправами.

А це означає, що педагоги закладів дошкільної освіти спроможні забезпечити ігрову діяльність а також психолого-педагогічне обґрунтування

дидактичних вправ, які вимагають від дитини добровільних зусиль, усвідомленості та зосередженості.

Значення рольових ігор полягає не в отриманих результатах, а в самому процесі. Саме поведінка і спілкування проявляється у вербальному сприйнятті, взаємодії та вербальній комунікації. Такі ігри активізують вербальну поведінку, заохочуючи вільне вираження думок, почуттів і настроїв дітей, гармонійно вводячи їх у світ взаємовідносин і відображаючи в ігровому процесі комунікативну поведінку і взаємини дорослих.

В результаті цієї гри діти мають можливість насолоджуватися та інтегрувати усне спілкування. Крім того, в цій грі дошкільників вчать реальним організаційним відносинам, таким як прийняття плану гри, розподіл ролей, заперечення, прийняття, пропозиція, доведення і переконання, встановлюючи при цьому складні рольові відносини.

З точки зору впливу рольових ігор на мовний розвиток дітей, основними характеристиками цих ігор є мовна самостійність, активність і мовна творчість. Головною особливістю таких ігор є те, що дитина дошкільного віку конкретизує свій мовленнєвий задум і думки, виражає словами своє ставлення до подій, що розвиваються в грі [56].

Виховне значення такої гри полягає в успішній соціалізації дитини. У змодельованій соціальній ситуації дитина змушена вибрати спосіб вирішення соціальних проблем. Самостійно виправляючи помилки, дитина набуває досвіду соціальної поведінки і готується до майбутнього дорослого життя. Під час гри виникають різні ситуації спілкування, які допомагають дітям розвивати мислення і розширювати кругозір. Діти вчать правильно і логічно висловлювати свої думки, розвивають вміння користуватися мовою, поєднуючи вербальні та невербальні засоби спілкування.

Ефективними методами роботи щодо розвитку мовлення є [55]:

— самостійна художньо-продуктивна діяльність, де підтримується і стимулюється самостійний та колективний характер роботи; спостереження; екскурсії; дидактичні ігри; бесіди за змістом картини, фільму, розважальної

дитячої передачі; читання літературних творів з їх аналізом; театралізована активність.

Викладачі кафедри дошкільної освіти Криворізького державного педагогічного університету роблять вагомий внесок у процес гармонійного розвитку дітей. Науково-методичний збірник «Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації» систематично презентує передовий досвід, знайомить з науковими новинами та поширює кращі практики.

Важливим науково-теоретичним інструментарієм для майбутніх вихователів є праці провідних викладачів кафедри. Зокрема, О. Ковшар у статті «Забезпечення розвивального середовища в навчально-виховному процесі п'ятирічок» зазначає: «Розвивальне середовище в дошкільній освіті — психолого-педагогічні, матеріально-технічні, технологічні та естетичні умови, що забезпечують організацію діяльності дітей п'ятирічного віку в дошкільному закладі, спрямованої на їхнє дошкільне дозрівання» [31].

Викладачі кафедри висвітлюють важливі напрямки у роботі майбутніх вихователів:

- формування морально-етичних суджень;
- тьюторський супровід дітей у підготовці до нової соціальної позиції.

Т. Піроженко, яка є завідувачем лабораторії психології дошкільника в Інституті психології ім. Г. Костюка представляє вплив різних форм спілкування дитини з однолітками та дорослими, що спрямовують розвиток образу «Я» дітей, які відображають результат гуманізації взаємодії з оточенням, а саме [49]:

- задоволення потреб дітей в емоційному комфорті;
- збільшується ступінь усвідомлення дошкільниками власних можливостей та здібностей у різних видах: образотворчої, предметно-практичної, пізнавальної, ігрової діяльності.

Мережі Інтернет-простору надають можливості ознайомитися з передовим досвідом дошкільних закладів країни: принципами розвитку комунікативної взаємодії, методами, технологіями.

На сьогоднішній день майже всі дошкільні заклади мають власну Інтернет-сторінку, де відбувається висвітлення надбань щодо мовленевого розвитку та покращення комунікативної взаємодії.

Також в умовах дистанційного навчання збільшилася кількість пропозицій різноманітних освітніх платформ, семінарів, вебінарів, на яких проблема комунікативної взаємодії дошкільника у різний спосіб представлена досить багатоаспектно.

Ігри, такі як "Асоціації" та "Зіпсований телефон", допомагають дітям розвивати комунікативні навички та розширювати словниковий запас. У грі "Асоціації" діти вчаться спілкуватися у групі, розвивають дисципліну та доброзичливість, а також збагачуються емоційними враженнями. Гра "Зіпсований телефон" спрямована на вдосконалення комунікативного розвитку, включаючи словниковий запас та вербальні та невербальні засоби мовлення.

Сюжетно-рольові ігри, такі як "Лікарня", "Весела кухня", "Касири", допомагають дітям не лише розвивати комунікативні навички, але й вивчати основи трудових дій та професій. Ці ігри сприяють формуванню поваги до праці дорослих, мотивують до вивчення нової інформації та сприяють загальному комунікативному розвитку дитини.

2.2. Методичні рекомендації щодо формування соціально-комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольової гри

Методика формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку передбачає деякі організаційно-педагогічні умови. Основні з них:

1. **Формування позитивної мотивації:** Важливо створити позитивний стимул для дітей, щоб вони були зацікавлені та мотивовані розвивати свої комунікативні навички. Застосування цікавих та захоплюючих сюжетно-рольових ігор може виявитися ефективним методом.
2. **Врахування індивідуальних та вікових особливостей:** Кожна дитина унікальна, і врахування її індивідуальних та вікових особливостей допомагає створити оптимальні умови для формування комунікативної компетентності.
3. **Підбір сюжетно-рольових ігор відповідно до діагностичного рівня:** Персоналізований підхід передбачає врахування рівня комунікативної компетентності кожної дитини при підборі відповідних ігор.
4. **Створення мовленнєвого середовища:** Окруження, насичене можливостями для спілкування та комунікації, сприяє активному розвитку комунікативних навичок.
5. **Спрямування сюжетно-рольових ігор на розвиток комунікативної компетентності:** Організація ігор таким чином, щоб акцент був зроблений на розвиток комунікативних навичок, допомагає забезпечити ефективний процес вивчення.

Сприятливе мовне середовище забезпечує оптимальний мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. Це вимагає відбору та підготовки педагогів для виявлення та корекції труднощів, з якими вони стикаються.

Середовище для предметного розвитку має бути багатим на мову. Калібрувальні таблиці також можуть сприяти розвитку креативності

дорослих (батьків і педагогів) і безперервно наповнювати традиційні формати навчання новим освітнім змістом:

- створення нових завдань;
- встановлення неочікуваних закономірностей та зв'язків між елементами.

Різноманітність тем у калібрувальній таблиці досить широка і мало змінюється, а лише розширює зміст, вибір малюнків та зв'язки між елементами теми.

Кожна клітинка калібрувальної таблиці повинна бути пронумерована і підписана.

Це дозволяє використовувати таблиці не тільки для виконання багатьох когнітивних і мовленнєвих завдань (говоріння, лексика, граматики, формування мовлення), а й для розвитку математичних навичок учнів (лічба, співставлення, порівняння, визначення фігур, вибір заміників тощо), орієнтування в просторі (перед, між, над, під, за тощо), уваги та спостережливості.

Обов'язковою умовою формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є забезпечення їх активної мотивації шляхом занурення в розвивальне комунікативно-мовленнєве середовище [54].

Підтримка радісної та цікавої атмосфери на заняттях є важливим елементом успішного виховання та навчання дітей.

Перемикання між різними видами ігор і способами виконання складних мовленнєвих завдань необхідне для підтримання інтересу та спонтанності дітей. У дошкільних закладах ефективним способом роботи з формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку є активна взаємодія з сім'ями вихованців.

Педагоги повинні враховувати, що кожна сім'я має свій унікальний досвід виховання, педагогічну підготовку та освітній рівень. Знання особливостей розвитку та виховання дитини допоможе надати максимальну

допомогу батькам в оволодінні основами педагогічних знань. Наступна вимога - рольові ігри повинні бути спрямовані на розвиток мовленнєвих навичок [54].

Чим більше можливостей для позитивних дій, тим цікавішою стає гра. Мовлення, що відображає рольову природу гри, включає в себе побудову речень, роздуми, діалог і розмовну мову. Діти використовують мову, щоб передати переживання, турботи, радощі та хвилювання людей.

Однією з унікальних особливостей рольової гри є поєднання вигадки та еквівалентності з реальністю. Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку відбувається через поєднання різних видів дитячої діяльності: навчальної та мовленнєвої, художньої та мовленнєвої, мовленнєвої та ігрової.

Викладання та навчання включають розповідь, бесіду, діалог, міркування, доповідь та аудіювання і проводяться на комбінованих, тематичних та інтегрованих мовних заняттях [49].

Основу мовленнєво-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку становлять структура їхніх ігрових задумів, різноманітні ігрові дії з предметами та уявлення про набуту мовленнєву компетенцію.

Мовленнєво-ігрова компетентність - це складна особистісна якість, яка включає в себе інтерактивну, монологічну, когнітивно-мовленнєву, експресивно-емоційну, оцінно-етичну, театральну-ігрову компетентності [49].

Отже, організаційно-педагогічні умови, необхідні для формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку, полягають у наступному:

- створення мовленнєвого середовища, що стимулює комунікативний розвиток;
- формування позитивної мотивації у процесі занурення дошкільників у комунікативно-мовленнєве середовище;

- врахування індивідуальних особливостей формування комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку;
- спрямованість засобів сюжетно-рольових ігор на комунікативної компетентності;
- підбір сюжетно-рольових ігор відповідно до наявного діагностичного рівня комунікативної компетентності кожної дитини;
- цілеспрямоване використання та розширення індивідуального досвіду кожної дитини в організації та проведенні сюжетно-рольових ігор.

Формування комунікативної компетентності можливе за умови дотримання попередньо визначених організаційно-педагогічних умов, створення активного мовленнєвого середовища в закладах дошкільної освіти та вдома, використання ефективних методів та прийомів роботи.

Сприятливе мовне середовище забезпечує найкращий мовний розвиток дітей дошкільного віку, варто щоб педагоги могли розпізнавати та виправляти труднощі, з якими вони стикаються.

Середовище мовного розвитку дитини повинно бути багатим, варто використовувати інформаційно-ігрові дошки з різною кількістю квадратів, які заповнені картинками на тематичні теми, та підібрані відповідно змісту занять.

Це також сприяє розвитку творчих здібностей, як батьків так і педагогів, котрі можуть постійно наповнювати традиційний формат роботи новим освітнім змістом. Можна придумувати нові завдання, встановлювати несподівані закономірності та зв'язки між елементами таблиць.

Різноманітність тем у калібрувальних таблицях досить широка. Змінюється дуже мало, розширюється лише зміст, вибір малюнків та зв'язки між елементами теми. Рекомендується пронумерувати і позначити кожен клітинку калібрувальної таблиці. Таким чином, можливості для розробки калібрувальної таблиці значно розширюються.

Це дає можливість використовувати таблиці не лише для багатьох пізнавально-мовленнєвих завдань (розвиток мовлення, лексики, граматики,

формування мовлення), а й для розвитку математичних навичок дітей (лічба, співставлення, порівняння, розпізнавання форм, добір заміників тощо), орієнтування в просторі (перед, між, над, під, за тощо), уваги та спостережливості [19].

Обов'язковою умовою формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є забезпечення позитивної мотивації шляхом занурення їх у розвивальне комунікативно-мовленнєве середовище.

Кожне заняття має бути для дітей радісною та цікавою подією. Енергія, емоційність і позитивний настрій вихователя в поєднанні з використанням зрозумілих і цікавих засобів навчання створюють атмосферу емоційного комфорту, яка підтримує інтерес і спонтанність дітей.

Для підтримки інтересу та спонтанності дітей необхідно чергувати різні види ігор та способи виконання складних мовленнєвих завдань. У дошкільних закладах ефективною для розвитку комунікативних навичок старших дошкільників є позитивна взаємодія з сім'ями дошкільників.

Педагоги повинні враховувати, що кожна сім'я має свій унікальний батьківський досвід, педагогічну підготовку та рівень освіти. Дізнавшись про закономірності розвитку дітей та методи виховання, батькам можна допомогти оволодіти основами педагогічних знань. Методи взаємодії включають сімейні клуби, спільні свята, індивідуальні та групові консультації і тренінги.

Наступна вимога - рольові ігри мають бути спрямовані на розвиток мовленнєвих навичок. Чим більше можливостей для позитивних дій, тим цікавішою стає гра. Мовлення включає в себе мовлення, самовираження, рефлексію, діалог і розмовну мову, які відображають характер ролі в грі. Діти використовують мову, щоб передати людський досвід, турботи, радощі та хвилювання [55].

Унікальною особливістю сюжетно-рольової гри є те, що діти поєднують вигадані та реальні рівняння і відображають їх у своїй грі. Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного

віку відбувається через поєднання різних видів діяльності, зокрема навчальної мовленнєво-мовленнєвої діяльності, художньої мовленнєво-мовленнєвої діяльності та гри.

У навчальній мовленнєво-мовленнєвій діяльності використовуються розповіді, бесіди, діалоги, міркування, повідомлення, слухання, які проводяться на комбінованих, тематичних та інтегрованих мовленнєвих заняттях.

У художньо-мовленнєвій діяльності особливо яскраво проявляється мовна творчість дошкільників: діти малюють і придумують розповіді до своїх малюнків, добирають музику до казок, добирають музику, пов'язану з певним сюжетом, добирають рухомі образи, виражені словами, та ілюструють створені ними розповіді (створюють пейзажі, атрибути, костюми).

Основою мовленнєво-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку є уявлення про створення ігрових сценаріїв, різноманітні ігрові дії з предметами, а також набуті мовленнєві вміння та навички.

Мовленнєво-ігрова компетентність - це комплексна особистісна якість, яка включає інтерактивну компетентність, монологічну компетентність, когнітивно-мовленнєву компетентність, експресивно-емоційну компетентність, оцінно-етичну компетентність, драматично-ігрову компетентність, ігрову компетентність [56].

Отже, організаційно-педагогічні умови, необхідні для формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку, полягають у наступному:

- відповідне мовленнєве середовище, яке стимулює комунікативний розвиток;
- позитивна мотивація під час процесу занурення дошкільників у комунікативно-мовленнєве середовище;
- обов'язкове врахування індивідуальних особливостей дітей;

- спрямованість засобів сюжетно-рольових ігор на комунікативної компетентності;
- добір сюжетно-рольових ігор до рівня комунікативної компетентності;
- цілеспрямоване використання та розширення індивідуального досвіду кожної дитини в організації та проведенні сюжетно-рольових ігор.

Формування комунікативної компетентності можливе за умови дотримання попередньо визначених організаційно-педагогічних умов, створення активного мовленнєвого середовища в закладах дошкільної освіти та вдома, використання ефективних методів та прийомів роботи.

2.3. Опис збірки сюжетно-рольових ігор

Збірка дидактичних ігор розроблена нами для використання у професійній діяльності вихователів дошкільних закладів та батьків дітей старшого дошкільного віку. Збірка відповідає вимогам навчальної програми для дошкільних навчальних закладів та може використовуватись для основних освітніх напрямків, що передбачає навчальна програма.

В збірці представлено сюжетно-рольові ігри, де в ігровій формі дитина буде розвивати власну комунікацію, удосконалюватиме навички та розширюватиме знання у різних напрямках, розвиватиме дрібну моторику рук, сенсорні здібності, пам'ять, увагу, мислення.

Основна мета збірки – розвиток навичок комунікативного процесу дітей старшого дошкільного віку.

Гра у дошкільному віці має цілеспрямований виховний характер, з її допомогою можна розвивати розумові здібності дитини та формувати особистісні якості.

Саме сюжетно-рольова гра виступає важливим методом навчання, під час якої закладаються правила взаємин у колективі, прищеплюється повага до професій та праці дорослих, закладаються важливі соціальні компетенції.

Метою проведення сюжетно-рольових ігор з дітьми дошкільного віку являється різнобічний розвиток індивідуальності дитини під час використання вигаданого сюжету та певної ситуації.

Для дітей віком від 3 до 4 років під час сюжетно-рольової гри відбувається розвиток наступних складових:

- формується вміння діяти відповідно запропонованому сюжету;
- розвивається фантазія та здатність вигадувати простий сюжет;
- збагачується активний словниковий запас.

Для дітей від 4 до 5 років сюжетно-рольова гра спрямовується на:

- розвиток комунікативних здібностей;
- формування умінь діяти самостійно під час розподілення ролей;
- збагачення соціального досвіду дітей, тобто правил поведінки у громадських місцях;
- розвиток діалогічного мовлення.

Віком від 5 до 6 років важливими під час сюжетно-рольової гри є наступні складові:

- розвиток вміння визначати правила, імпровізувати під час гри;
- гра спонукає дітей до використання образів з художніх творів;
- активізується діалогічне мовлення.

Оскільки гра є основною діяльністю дітей дошкільного віку, то сюжетно-рольові ігри стануть в нагоді для реалізації освітньої діяльності.

Представлені ігри можна використовувати з дітьми під час прогулянок на подвір'ї або під час вивчення теми професії. Також представлені ігри можна використовувати під час проведення мовних та творчих занять.

Сюжетно-рольова гра під час мовних занять виступає засобом розвитку мовлення, під час яких діти вивчають наочні матеріали стосовно названої теми, дізнаються нові слова і пояснюють їх значення, розмовляють з вихователем. Вихователь при цьому пропонує дітям зануритись в опрацьовану тему та пограти, активно використовуючи під час діалогів нові слова.

Роль вихователя під час проведення гри полягає в постійному супроводі дітей, контролі за їх діями, так як гра в даному випадку являється саме інструментом навчання.

Розроблені ігри будуть корисними для всіх учасників освітнього процесу: методистів, вихователів, батьків, керівників гуртків та ін.

Пропонуємо навести методику організації та проведення сюжетно-рольової гри.

Першим чином вихователь ознайомлюється з перспективним плануванням розвитку та збагачення ігрової діяльності дітей, знаходить особисті інтереси дітей та їх здатність до самостійного продумування сюжету гри. Враховуючи отримані данні вихователь починає готуватисб до проведення самої гри, опираючись на наступні складові:

1. Обирає тему гри, складає приблизний план гри з можливим розв'язанням сюжету.
2. Підготовлює ігрове середовище.
3. Створює мотивацію у дітей та розпочинає гру.
4. Підтримує ігрову ситуацію: контролює за емоційним станом дітей під час гри.
5. Завершує гру: аналізує виконані ролі, втілення сюжетної задумки, хвалить дітей за прояв ініціативності та фантазії.

Вірна організація ігрової діяльності у дитячому садочку сприятиме розвитку особистісних якостей дітей.

Під час сюжетно-рольових ігор діти досить широко формують уявлення стосовно взаємин з дорослими, формують первинні професійні компетенції, і не менш важливо розуміють цінність праці кожної людини.

Діти під час ігор та під час розробки сюжетів виявляють ініціативність розвиваючи фантазію, творчий потенціал під час перевтілення в ігрових персонажів.

Висновок до розділу II

Методика формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку передбачає такі організаційно-педагогічні умови:

- формування позитивної мотивації;
- врахування індивідуальних та вікових особливостей під час формування комунікативної компетентності;
- підбір сюжетно-рольових ігор відповідно діагностичного рівня комунікативної компетентності кожної дитини для забезпечення реалізації індивідуального підходу;
- створення мовленнєвого середовища, яке сприятиме розвитку комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку;
- спрямування сюжетно-рольових ігор на розвиток комунікативної компетентності.

Сприятливе мовне середовище забезпечує оптимальний мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. Це вимагає відбору та підготовки педагогів для виявлення та корекції труднощів, з якими вони стикаються.

Обов'язковою умовою формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є забезпечення їх активної мотивації шляхом занурення в розвивальне комунікативно-мовленнєве середовище.

Кожне заняття має бути для дітей радісним і цікавим. Енергійність, емоційність і позитивний настрій педагога, а також використання доступних і цікавих засобів навчання створюють атмосферу емоційного комфорту для підтримки інтересу і спонтанності дітей.

Перемикання між різними видами ігор і способами виконання складних мовленнєвих завдань необхідне для підтримання інтересу та спонтанності дітей. У дошкільних закладах ефективним способом роботи з формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку є активна взаємодія з сім'ями вихованців.

Отже, організаційно-педагогічні умови, необхідні для формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку, полягають у наступному:

- створення мовленнєвого середовища, що стимулює комунікативний розвиток;
- формування позитивної мотивації у процесі занурення дошкільників у комунікативно-мовленнєве середовище;
- врахування індивідуальних особливостей формування комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку;
- спрямованість засобів сюжетно-рольових ігор на комунікативної компетентності;
- підбір сюжетно-рольових ігор відповідно до наявного діагностичного рівня комунікативної компетентності кожної дитини;
- цілеспрямоване використання та розширення індивідуального досвіду кожної дитини в організації та проведенні сюжетно-рольових ігор.

Формування комунікативної компетентності можливе за умови дотримання попередньо визначених організаційно-педагогічних умов, створення активного мовленнєвого середовища в закладах дошкільної освіти та вдома, використання ефективних методів та прийомів роботи.

ВИСНОВКИ

У наукових та прикладних дослідженнях, крім поняття «компетенція», автори часто використовують поняття «компетентність», і часто їх вважають синонімами.

«Компетенція» часто використовується задля опису зовнішніх функціональних завдань людини, тоді як «компетентність» - для позначення внутрішнього, особистісного самовираження.

У результаті аналізу наукової літератури можна виокремити основні підходи до трактування понять «компетенція» та «компетентність».

О. Кучай поняття «компетентність» пояснює як сукупність взаємопов'язаних якостей людини (умінь, знань, навичок, способів діяльності). Вони стосуються сукупності процесів та об'єктів і є необхідними для виконання якісної продуктивної діяльності щодо них.

Якщо поняття компетенції пов'язано з конкретною діяльністю, то компетентність пов'язана з особистістю та її внутрішніми здібностями та якостями.

Ключовим поняттям для нашого дослідження являється «комунікативна компетентність». Сучасні дослідження продовжують розширювати теоретичний аналіз і розуміння цієї категорії. Якщо донедавна комунікативну компетентність визначали як сукупність умінь і навичок, необхідних для ефективної комунікації, то зараз категорія комунікативна компетентність розглядається ширше і включає в себе особистісні аспекти.

Комунікативна компетентність, як визначено в наведених аспектах, дійсно включає в себе ряд важливих складових, які визначають здатність ефективно спілкуватися. Давайте розглянемо кожен з них більш детально:

- 1. Орієнтація в різних ситуаціях спілкування:** Це вміння адаптувати свою комунікативну поведінку до різних контекстів і ситуацій, розуміючи відмінності між ними.

2. **Здатність ефективної взаємодії з іншими людьми:** Це означає вміння будувати позитивні та продуктивні відносини з іншими, враховуючи їхні почуття, потреби та точки зору.
3. **Сприятлива спрямованість на себе:** Це може включати свідомість власної комунікативної поведінки, а також готовність відповідати за свої слова та дії.
4. **Готовність і здатність до спілкування з іншими:** Це виявляється в відкритості до нових знайомств, ініціативі у встановленні контактів та бажанні активно взаємодіяти з іншими.
5. **Внутрішні ресурси для побудови комунікативної поведінки:** Це включає в себе внутрішні психологічні та емоційні ресурси, такі як самопізнання, емпатія, уміння керувати емоціями та інші аспекти, які впливають на якість комунікації.

Комунікативна компетентність представляє собою інтегроване використання вербальних та невербальних засобів для спілкування в різних соціально-побутових ситуаціях. Вона охоплює здатність до режисування комунікативних ситуацій та виявлення комунікативної активності.

Розвиток комунікативних навичок є важливим завданням з раннього дитинства, оскільки діти повинні володіти необхідними мовними знаннями, вміннями та навичками для ефективного спілкування ще до шкільного віку. Ця компетентність є цілісним і інтегрованим психічним утворенням, яке визначає саму ефективність комунікативної взаємодії.

До структурних компонентів комунікативної компетентності відносять комунікативні вміння, комунікативні знання, комунікативні навички.

Комунікативні знання являються знаннями про процес та сутність спілкування, його етапи, види, закономірності розвитку.

Комунікативні знання характеризуються інформацією про комунікацію, її етапи, види, закономірності розвитку, методи та техніки комунікації.

Комунікативна компетентність це володіння досить складною системою практичних та розумових способів поведінки, що необхідні для людини для її адекватної координації власної діяльності з використанням наявних знань і прийомів.

Виокремлюють чинники комунікативного розвитку:

- комунікативні потреби (котрі реалізуються саме через потребу в обміні інформацією);
- навколишнє середовище (яке сприяє формуванню зразків поведінки та комунікативних норм);
- діяльність (призводить до розвитку ініціативності у спілкуванні).

Т. Піроженко зазначає, що психологічними особливостями комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей є напрямки їхнього пізнавального, емоційного, мовленнєвого та творчого розвитку. Вчена виокремила чинники комунікативного розвитку:

- стиль взаємовідносин дорослого з дітьми;
- реалізація новоутворень: потреба, мотивація до спілкування з дорослими та однолітками, емпатійні якості;
- У старшому дошкільному віці гра стає основним видом діяльності не тому, що вона забирає найбільше часу, а тому, що в ній відбуваються якісні зміни в психіці дитини.

Ж. Піаже розглядав гру, як форму дитячої поведінки, в якій переважає асиміляція (уподібнення) за різними схемами.

Дитяча гра являється соціальним явищем, котре виникло стихійно, проте є закономірним, як відображення трудової та суспільної діяльності дорослих у ході історичного розвитку людства.

Для дітей гра - це посильна форма участі в суспільному житті та засіб активного пізнання відносин між дійсністю і дорослими. Ігровий акт завжди реальний і соціальний та характеризує сферу міжособистісних стосунків.

Для нашого дослідження особливо важливими видаються наступні положення теорії ігор:

- ігри є соціальними;
- ігри є засобом залучення дітей до суспільних відносин;
- гра є особливо чутливою до формування сфер людської діяльності та міжособистісних стосунків.

Через гру діти пізнають навколишній світ і набувають знань, умінь і навичок, які знадобляться старшим дошкільникам для успішного виконання соціальних і професійних функцій у майбутньому.

У грі дітям відкривається світ, без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку, так пише В. Сухомлинський. Ігри являються величезними світлими вікнами, через які в психічний світ дитини проникає життєдайний потік уявлень і понять про навколишній світ.

Під час гри діти здобувають соціальний досвід, який охоплює різноманітні навички. Серед цих навичок: уміння встановлювати контакти, виражати власну життєву позицію, грати дружно, висловлювати власні думки, вирішувати конфлікти та залагоджувати непорозуміння, виражати невдоволення, запрошувати інших до гри, відповідати на запитання, приймати пропозиції інших, просити вибачення та прощати інших, брати активну участь у спільній грі, бути привітним та уникає образ та сварок з друзями.

Досвід, який діти отримують під час гри, поступово застосовується в інших формах життя.

Функціонування сюжетно-рольових ігор у дошкільних закладах ґрунтується на тих самих демократичних принципах, взаємодії та співпраці, що й у загальному освітньому процесі. Вона відбувається у двох основних напрямках: пряме керівництво та непряме.

Методика формування комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку передбачає реалізацію таких організаційно-педагогічних умов:

- формування позитивної мотивації;

- урахування вікових та індивідуальних особливостей формування комунікативної компетенції у старших дошкільників;
- підбір сюжетно-рольових ігор відповідно до наявного діагностичного рівня комунікативної компетенції кожної дитини, що забезпечує реалізацію особистісного-орієнтованого підходу;
- створення мовленнєвого середовища для комунікативного розвитку старших дошкільників;
- спрямованість сюжетно-рольових ігор на розвиток комунікативної компетентності.

Обов'язковою умовою формування комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку є забезпечення їх позитивної мотивації шляхом занурення у розвивальне комунікативно-мовленнєве середовище.

Кожне заняття має викликати у дітей яскраво виражене почуття радості та задоволення. Енергійність, емоційність і позитивний настрій вихователя застосовування доступних і цікавих засобів навчання створюють атмосферу емоційного комфорту для кожної дитини задля збереження її інтересу й ініціативності.

Варто чергувати різні види ігор та способи організації дітей для комплексної реалізації мовленнєвих завдань задля збереження їхнього інтересу й ініціативності. Ефективність роботи з формування комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку у закладах дошкільної освіти підвищується при забезпеченні активної взаємодії із сім'ями вихованців.

Збірка дидактичних ігор розроблена нами для використання у професійній діяльності вихователів дошкільних закладів та батьків дітей старшого дошкільного віку. Збірка відповідає вимогам навчальної програми для дошкільних навчальних закладів та може використовуватись для основних освітніх напрямків, що передбачає навчальна програма.

В збірці представлено сюжетно-рольові ігри, де в ігровій формі дитина буде розвивати власну комунікацію, удосконалюватиме навички та

розширюватиме знання у різних напрямках, розвиватиме дрібну моторику рук, сенсорні здібності, пам'ять, увагу, мислення.

Основна мета збірки – розвиток навичок комунікативного процесу дітей старшого дошкільного віку.

Оскільки гра є основною діяльністю дітей дошкільного віку, то сюжетно-рольові ігри стануть в нагоді для реалізації освітньої діяльності.

Представлені ігри можна використовувати з дітьми під час прогулянок на подвір'ї або під час вивчення теми професії. Також представлені ігри можна використовувати під час проведення мовних та творчих занять.

Розроблені ігри будуть корисними для всіх учасників освітнього процесу: методистів, вихователів, батьків, керівників гуртків та ін.

Отже, необхідними організаційно-педагогічними умовами формування комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного є:

- створення мовленнєвого середовища, що стимулює комунікативний розвиток;
- формування позитивної мотивації у процесі занурення дошкільників у комунікативно-мовленнєве середовище;
- врахування індивідуальних особливостей формування комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку;
- спрямованість засобів сюжетно-рольових ігор на комунікативної компетентності;
- підбір сюжетно-рольових ігор відповідно до наявного діагностичного рівня комунікативної компетентності кожної дитини;
- цілеспрямоване використання та розширення індивідуального досвіду кожної дитини в організації та проведенні сюжетно-рольових ігор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна Н. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Наукові записки. Серія: Культура і соціальні комунікації. 2012. №3 23 с.
2. Артемова Л. Педагогіка і методика вищої школи : Навчально-методичний посібник для викладачів, аспірантів, студентів магістратури. Київ, Кондор, 2008. 272 с.
3. Бабич Н. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 199 с.
4. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 342 с.
5. Бех І. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
6. Бех І. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. Педагогіка і психологія. № 2 (63). 2009. С. 26-31.
7. Беленька Г. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія. Київ : Світич, 2006. 304 с.
8. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. Початкова школа: Науково-методичний журнал. 2010. №9. С. 3. 10.
9. Білан О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль «Мандрівець», 2018. 256 с.
10. Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Київ: Слово, 2014. 304 с.
11. Богуш А. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. 720 с.
12. Богуш А., Трифонова О., Кисельова О. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія. Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. 272 с. 66
13. Боровик Т. Розвиток мовлення дітей засобами гри-драматизації. Джерела. 2016. № 2. С. 8.

14. Бурова А. Організація ігрової діяльності (методичні рекомендації). Дошкільне виховання. 2017.
15. Бусел. В. Великий тлумачний словник сучасної української мови К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
16. Васьківська Г. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 2016. С. 33-38.
17. Вашуленко М. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності. Дитячий садок. 2004. № 20. С. 10–13.
18. Видра О. Вікова та педагогічна психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
19. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Вид. 2-ге, допов. Київ : Слово, 2015. 256 с.
20. Гавриш Н. Розвиток мовлення та навчання дошкільників рідної мови: мета і завдання. Київ: Профосвіта, 2003. 243 с.
21. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. Дитячий садок. 2005. № 2. С. 4–6
22. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей. Дошкільне виховання. 2004. № 7. С. 18–19. 67
23. Гончаренко А. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі. Київ : Світич, 2019. 160 с.
24. Денисенко О. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. Черкаси: ЧОПОПП ЧОР, 2012. 32 с.
25. Дудкевич Т. Дошкільна психологія. Центр учбової літератури, 2007. 392 с.
26. Дудкевич Т. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

27. Калуська Л. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Видання 3 (Наказ МОН від 21.02. 2023 року, № 189). Режим посилання: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/programi/2023/15.03.2023/Kompl.prohrama.rozvytku.ditey.doshk.viku.2023-SONYASHNYK.15.03.2023.pdf>
28. Калмикова Л., Харченко Н. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: монографія Київ : Вид-во «ПП Медведєв», 2007. 304 с.
29. Кахаєва Л. Мовленнєвий розвиток старших дошкільників. Харків: Основа, 2014. 143 с.
30. Забезпечення розвивального середовища в навчально-виховному процесі п'ятирічок. Наука і освіта. 2014. № 10. С. 94-98. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=NiO_2014_10_23
31. Кожевникова Т. Школа педагогічної майстерності: Мовленнєвий розвиток дошкільників. Дошкільне виховання. 2004.№ 12. С. 6–9.
32. Колодич О. Сучасні підходи до вивчення мовленнєвої діяльності. Педагогіка і психологія. 2004. № 4. С. 17–20.
33. Комплексна освітня програма «Дитина». Науковий керівник – Крутий К. Л. (Лист про надання грифа МОН від 23.07.2020 р. №1/11-4960)
34. Кучай О.В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти. Київ «Рідна школа», 2009. №11. С. 44-48.
35. Логвинчук С. Дидактичні ігри, вправи, завдання: розвиток мовленнєвої компетентності дошкільників Харків : Вид. група «Основа», 2012. 191с.
36. Логвинчук С. Мовленнєва компетенція – засобами гри: досвід. Дошкільне виховання. 2016. № 2. С. 11–15.

37. Лопатіна Г. Методика навчання діалогічного мовлення дітей молодшого дошкільного віку : монографія. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2014. 254 с.

38. Луговий В. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс. Вища освіта України №3. 2009 р. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Київ : Гнозис, 2009. С.8-13. 60.

39. Луцан Н. Методика розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку за текстами українських народних ігор: Автореф. дис.канд.пед.наук. Одеса, 1995. 18 с.

40. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: зміст і методи роботи: розвиток мовлення. Дошкільне виховання. 2004. № 5. С. 10-12.

41. Михальська С. Чинники та критерії комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника. Проблеми сучасної психології. 2010. Випуск 9. С.107-118.

42. Мовленнєве спілкування. Старша група : навчальна книга для вихователів, студентів педагогічних навчальних закладів. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2010. 112 с.

43. Нещерет О. Психологія мовленнєвої діяльності: навчально-методичний посібник. Ніжин, 2004. 86 с.

44. Олійник О. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.

45. Омелянко А. Роль мовленнєвої дидактичної гри у процесі навчання старших дошкільників складати розповіді-роздуми. Психологопедагогічні науки. 2015. № 4. С. 172-177.

46. Омелянко А. Навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-роздуми: монографія Донецьк: Юго- восток, 2009. 203с.

47. Павленчик В. Співробітництво з однолітками. Аналіз результатів роботи педагога. Науково-методичний журнал. 2000. № 3 (704). С. 3-5.

48. Піроженко Т. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: «Мандрівець», 2010. 152 с.

49. Постоян Т. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку в процесі продуктивно-творчої діяльності: Автореф. дис. канд.пед. наук: 13.00.02. Одеса, 1998. 18 с.

50. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : Наказ МОН України від 12 січня 2021 р. № 33 / Міністерство науки і освіти України. URL:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20ko

51. Руденко Ю. Збагачення словника дітей дошкільного віку експресивною лексикою засобами української народної казки. 2003. 21 с.

52. Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання. Прага : Сіяч, 1972. 112 с.

53. Савченко О. Дидактика початкової школи: підруч. [для студ. пед. факульт.] Київ : Генеза, 2002. 368 с.

54. Тарасенко Г. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти :навчально-методичний посібник Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 320 с.

55. Толмачова І. Змістова характеристика дидактичної гри як методу. Молодий вчений. 2016. № 2. С. 344-347.

56. Шильцова Л. Гра для першокласників. Поч. школа 2010. №5. С. 18–22.

57. Щербань П. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: навч. посібник. Київ : Вища школа, 2004. 207 с. 99.